

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансових технологій та банківського бізнесу**

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ
В УКРАЇНІ**

спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
освітньо-професійна (наукова) програма
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»
Виконав студент групи СЗм-21
Жолодзь А. А.

підпис

Науковий керівник:
к. н. PhD., доц. Гузела І. А.

підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__р.
Завідувач кафедри

Підпис

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.....	6
1.1. Сутність та економічна природа страхування життя.....	6
1.2. Класифікація основних видів та форми страхування життя.....	12
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ УКРАЇНИ	18
2.1. Оцінка динаміки розвитку ринку страхування життя в Україні.....	18
2.2. Аналіз діяльності основних показників діяльності страхових компаній страхування життя в Україні.....	26
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.....	35
3.1. Проблеми розвитку страхування життя в Україні.....	35
3.2. Напрями вдосконалення страхування життя в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.....	40
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах розвитку ринкової економіки та активних євроінтеграційних процесів в Україні особливої актуальності набуває питання розвитку страхування життя як важливого елементу соціального захисту населення. Страхування життя виступає не лише інструментом забезпечення страхового захисту громадян та їхніх родин, але й є потужним джерелом довгострокових інвестицій в економіку країни, що особливо важливо в умовах її післявоєнного відновлення.

Особлива значущість розвитку ринку страхування життя в Україні обумовлена низкою чинників. По-перше, в умовах реформування системи соціального забезпечення та пенсійної системи, страхування життя стає важливим інструментом формування особистих заощаджень громадян та забезпечення їх додатковим соціальним захистом. По-друге, в умовах воєнного стану та підвищених ризиків для життя і здоров'я громадян, зростає потреба у надійних механізмах фінансового захисту. По-третє, розвиток ринку страхування життя сприяє накопиченню значних фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на інвестування в різні сектори економіки, що особливо важливо для відновлення економічного потенціалу країни.

Проте, незважаючи на позитивну динаміку останніх років, рівень розвитку страхування життя в Україні залишається недостатнім порівняно з розвиненими країнами. Насамперед це проявляється у низькому рівні проникнення страхування життя (співвідношення страхових премій до ВВП), обмеженому асортименті страхових продуктів, недостатній капіталізації страхових компаній та низькому рівні довіри населення до страхових інститутів. Зазначені обставини зумовлюють необхідність глибокого дослідження проблем та перспектив розвитку страхування життя в Україні, пошуку шляхів його вдосконалення з урахуванням міжнародного досвіду та специфіки національного ринку.

Особливої уваги потребує дослідження впливу цифровізації на розвиток страхування життя, оскільки впровадження сучасних технологій та інноваційних

рішень може суттєво підвищити ефективність діяльності страхових компаній та доступність страхових послуг для населення.

Стан дослідження. Теоретичні та практичні аспекти страхування життя досліджували такі вітчизняні науковці, як В. Волошина-Сідей, О.С. Журавка, А.Г. Бухтіарова, О.М. Пахненко, К. С. Зайченко, В. М. Дзюбенко, О.В. Золотарьова, В.О. Галаганов, Т. Д. Кривошлик, В. І. Макаренко, А. М. Соколова, А. А. Маніта, В. Д. Базилевич, О. Ф. Філонюк, К. С. Базилевич та ін. Водночас, динамічні зміни економічного середовища та поява нових викликів зумовлюють необхідність подальшого дослідження проблем та перспектив розвитку страхування життя в Україні.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення розвитку страхування життя в Україні.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дослідити сутність та економічну природу страхування життя;
- систематизувати класифікацію основних видів та форм страхування життя;
- оцінити динаміку розвитку ринку страхування життя в Україні;
- проаналізувати діяльність основних показників діяльності страхових компаній страхування життя в Україні;
- виявити ключові проблеми, що стримують розвиток страхування життя в Україні;
- розробити напрями вдосконалення страхування життя в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є процес функціонування та розвитку страхування життя в Україні.

Предметом дослідження є проблеми та перспективи розвитку страхування життя в Україні.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у магістерській роботі використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів

дослідження, зокрема: системний підхід – для комплексного дослідження ринку страхування життя як цілісної системи; методи аналізу та синтезу – при вивченні сутності та економічної природи страхування життя; індукції та дедукції – для формування теоретичних узагальнень і висновків щодо розвитку страхування життя; статистичного аналізу – при дослідженні динаміки основних показників діяльності страхових компаній та тенденцій розвитку ринку страхування життя в Україні; порівняльного аналізу – для співставлення вітчизняного та міжнародного досвіду у сфері страхування життя; графічний метод – для наочного представлення статистичних даних та результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, звітність страхових компаній, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання розроблених рекомендацій для вдосконалення діяльності страхових компаній та державного регулювання ринку страхування життя в Україні.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 53 сторінки друкованого тексту, включаючи 12 таблиць та 3 рисунки. Список використаних джерел налічує 38 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та економічна природа страхування життя

Життя і здоров'я людини, її рідних і близьких є найвищою цінністю і не підлягає жодній матеріальній оцінці. Незважаючи на значний прогрес людства в різних сферах, існують обставини, які неможливо передбачити чи контролювати. Однак завбачливість у питаннях власного життя та благополуччя рідних може зіграти вирішальну роль.

Практика розвинених країн свідчить про ефективність страхування життя як механізму захисту від непередбачуваних подій. Такий «фінансовий інструмент» дозволяє вирішити комплекс проблем, пов'язаних із втратою працездатності, забезпеченням у пенсійному віці, компенсацією витрат на лікування тощо. Оскільки більшість громадян не мають достатніх заощаджень, щоб самостійно подолати наслідки несприятливих життєвих ситуацій, страхові компанії пропонують механізм захисту через систему регулярних внесків, яка гарантує значну фінансову підтримку в критичних ситуаціях.

У свою чергу, ефективність системи соціального захисту населення значною мірою залежить від розуміння основних засад страхування життя, його організаційних механізмів та правової бази. У країнах з розвинутою ринковою економікою цей вид страхування є ключовим елементом соціальної системи, що забезпечує захист фінансових інтересів як фізичних, так і юридичних осіб.

В умовах трансформації економічних відносин в Україні страхування життя набуває особливого значення як інструмент захисту від нещасних випадків та спосіб накопичення коштів для майбутнього пенсійного забезпечення. Страхування життя не лише захищає інтереси громадян, але й сприяє формуванню довгострокових інвестиційних ресурсів, що позитивно впливає на розвиток національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності [1].

На нашу думку, для кращого розуміння економічної природи та особливостей страхування життя доцільно розглянути різні підходи до трактування цього поняття. У таблиці 1.1 передбачено основні підходи до визначення сутності страхування життя.

Таблиця 1.1

Наукові підходи до визначення сутності поняття «страхування життя»

№	Автор/Джерело	Поняття «страхування життя»
1.	Закон України «Про страхування»	«вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також у разі дожиття до закінчення строку дії договору та/або досягнення визначеного договором віку» [2].
2.	Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України	«вид страхування, за яким предметом договору страхування є майнові інтереси, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням застрахованої особи» [3].
3.	В.Д. Базилевич	«страхування життя у класичному розумінні передбачає захист майнових інтересів на випадок смерті застрахованого» [4, с.112].
4.	О.І. Фарат	«економічні відносини між надавачами і споживачами страхових послуг, у процесі реалізації яких в обмін на страхові премії отримується захист від фінансових наслідків настання основних та додаткових ризиків життя» [5, с. 96].
5.	В. Волошина-Сідей В., А. Коверза	«система відносин в рамках особистого страхування, спрямована на попередження критичного порушення рівня життя застрахованого або матеріально залежних від нього осіб у разі втрати джерела доходу» [6].
6.	Т.Д.Кривошлик	«комплексне поняття, сегмент ринку страхування, на якому відбуваються фінансові відносини з купівлі-продажу страхових зобов'язань за договорами довгострокового накопичувального та короткострокового ризикового страхування» [7, с. 71].
7.	Танчак Я.А.	«об'єктом страхових відносин можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з дожиттям застрахованого до певного віку або строку, а також настання інших подій у житті застрахованого. Такі страхові відносини здійснюються на підставі добровільно укладеного договору між страховиком і страхувальником» [8, с. 105-106].
8.	А. А. Маніта	«довгострокове накопичувальне страхування, що вважається формою захисту від ризиків, які загрожують життю людини, а також за окремих умов на випадок втрати застрахованою особою працездатності» [9].
9.	О.С. Журавка	«вид особистого страхування, що передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату в разі смерті застрахованої особи впродовж дії договору страхування чи її дожиття до закінчення строку дії договору та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку» [10, с.152].

Примітка. Побудовано автором на основі [1 – 10]

На основі аналізу наведених визначень терміну «страхування життя» в табл. 1.1 можна виділити кілька основних підходів до його тлумачення:

1) законодавчо-правовий підхід (Закон України «Про страхування», Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг) розглядає страхування життя як вид особистого страхування з акцентом на правових аспектах та умовах здійснення страхових виплат;

2) економічний підхід (О.І. Фарат, Т.Д. Кривошлик) трактує поняття «страхування життя» крізь призму фінансово-економічних відносин між учасниками страхового ринку;

3) соціально-захисний підхід (В. Волошина-Сідей, А. Коверза) підкреслює роль страхування життя в забезпеченні соціального захисту та підтримці рівня життя застрахованих;

4) функціональний підхід (А.А. Маніта, О.С. Журавка) акцентує увагу на основних функціях і призначенні страхування життя як інструменту захисту та накопичення.

Тому, ми вважаємо, що після проведеного аналізу різних підходів до визначення поняття «страхування життя», за доцільне виділити найбільш комплексне та змістовне визначення. Таке визначення було запропоноване В. Волошиною-Сідей та А. Коверзою, які розглядають страхування життя як «систему відносин в рамках особистого страхування, спрямовану на попередження критичного порушення рівня життя застрахованого або матеріально залежних від нього осіб у разі втрати джерела доходу внаслідок смерті, повної або часткової втрати працездатності, а також для підвищення матеріальної стабільності застрахованої особи у разі досягнення, визначеного договором страхування віку або події, реалізованих шляхом гарантії виплати страхової суми при настанні страхового випадку». Дане визначення найбільш повно відображає сутність страхування життя, оскільки:

- розкриває системний характер відносин у сфері страхування життя;
- підкреслює соціально-економічну природу цього виду страхування;
- охоплює всі основні страхові випадки та ризики;

- враховує як захисну, так і накопичувальну функції;
- акцентує увагу на забезпеченні матеріальної стабільності не лише застрахованої особи, але й залежних від неї осіб;
- визначає механізм реалізації страхового захисту через гарантію страхових виплат.

В тому числі, узагальнюючи різні підходи та враховуючи багатоаспектність досліджуваного поняття, пропонуємо авторське визначення: страхування життя – це комплексний фінансово-економічний інструмент соціального захисту, що являє собою систему довгострокових договірних відносин між страховиком та страхувальником, спрямованих на захист майнових інтересів застрахованих осіб шляхом формування страхових фондів за рахунок страхових премій для здійснення виплат у разі настання обумовлених подій (смерть, дожиття до певного віку, втрата працездатності) та забезпечення додаткового доходу через механізм накопичення та інвестування страхових резервів.

Проаналізувавши різні підходи до визначення сутності страхування життя, вважаємо за доцільне виділити його основні функції, які комплексно відображають призначення та роль цього виду страхування в системі соціально-економічного захисту населення. В таблиці 1.2 представлена класифікація функцій страхування життя.

Таблиця 1.2

Класифікація основних функцій страхування життя

№	Функція	Зміст функції
1.	Ризикова	страхувальник передає страховій компанії матеріальну відповідальність за наслідки виникнення страхових ризиків (таких як смерть особи чи втрата працездатності) за певну плату
2.	Створення та використання страхових резервів	формування фондів для їх перерозподілу на користь тих осіб, які постраждали через страхові випадки
3.	Превентивна	забезпечення пониження страхового ризику за рахунок обмеження в договорі про виплати, якщо сталося самогубство, та випадків, які відбулися через стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння
4.	Інвестиційна	інвестування чітких страхових резервів в економіку країни

5.	Функція заощадження	страхові компанії зберігають та повертають кошти клієнтів. За рахунок щорічних внесків, особа може заощадити деяку суму коштів, яка необхідна для реалізації її планів у майбутньому
6.	Функція створення доходу	виплата страхувальникам доходу, отриманого страховиком з його інвестиційної діяльності
7.	Кредитна	страхова компанія може надавати кредити страхувальникам з використанням коштів страхових резервів, що мають обмеження, пов'язані із сумою виплати за договором страхування, а також можливість надання іпотеки
8.	Функція збереження	збереження коштів страхувальника, які необхідні для внеску страхових премій, шляхом скорочення витрат та сприяє довгостроковому фінансовому плануванню

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [11]

Аналізуючи табл. 1.2 бачимо, що основоположною виступає ризикова функція, яка відображає первинне призначення страхування життя – захист від непередбачуваних подій, що можуть призвести до втрати життя чи працездатності. Вона реалізується через механізм передачі відповідальності від страхувальника до страховика за визначену плату, що забезпечує матеріальний захист застрахованих осіб або їхніх бенефіціарів.

Наступна, доволі тісно пов'язаною з ризиковою, на наш погляд, є функція створення та використання страхових резервів, яка забезпечує фінансову основу для здійснення страхових виплат. Формування таких резервів відбувається за рахунок акумуляції страхових премій та створює матеріальну базу для компенсації збитків при настанні страхових випадків.

В свою чергу превентивна функція має особливе значення в контексті зниження ймовірності настання страхових випадків. Через встановлення обмежень щодо виплат у випадках самогубства чи станів алкогольного/наркотичного сп'яніння, страховики стимулюють більш відповідальну поведінку застрахованих осіб.

Інвестиційна функція та функція створення доходу демонструють подвійну природу страхування життя як фінансового інструменту. З одного боку, відбувається інвестування страхових резервів в економіку країни, що сприяє її розвитку, з іншого - забезпечується додатковий дохід для страхувальників від інвестиційної діяльності страховика.

Функції заощадження та збереження відображають накопичувальний характер страхування життя. Вони дозволяють особам формувати довгострокові заощадження через регулярні страхові внески, що може бути використано для різних життєвих цілей у майбутньому. При цьому важливим аспектом є оптимізація витрат страхувальника для забезпечення регулярності внесків.

Із сказаного випливає те, що економічна природа страхування життя проявляється через особливий механізм організації фінансових відносин між страховиком та страхувальником, що характеризується:

1. Довгостроковим характером відносин, що передбачає формування стабільних фінансових зобов'язань між учасниками страхового процесу.

2. Подвійною природою страхування життя:

- як інструменту страхового захисту (забезпечення виплат при настанні страхових випадків);

- як механізму накопичення та інвестування коштів (формування заощаджень та отримання інвестиційного доходу).

3. Специфікою формування страхових резервів:

- використання актуарних розрахунків для визначення страхових тарифів;

- врахування демографічних факторів та статистики тривалості життя;

- необхідність довгострокового інвестування накопичених резервів.

4. Соціально-економічним значенням:

- забезпечення фінансового захисту застрахованих осіб та їх бенефіціарів;

- формування довгострокових інвестиційних ресурсів для економіки;

- доповнення системи державного соціального забезпечення.

Таким чином, страхування життя є важливим елементом системи соціально-економічного захисту населення, що через реалізацію комплексу взаємопов'язаних функцій забезпечує як індивідуальний захист застрахованих осіб, так і сприяє розвитку економіки країни в цілому.

1.2. Класифікація основних видів та форми страхування життя

Як ми уже визначили в попередньому підрозділі: страхування життя виступає як багатофункціональний фінансовий механізм, що дозволяє ефективно вирішувати широкий спектр соціально-економічних завдань. Ключовою функцією даного виду страхування є забезпечення матеріальної стабільності індивіда при досягненні пенсійного віку або у разі втрати працездатності внаслідок непередбачуваних обставин. Варто зазначити, що в розвинених країнах виплати за довготерміновими страховими полісами становлять значну частку доходів осіб пенсійного віку.

У контексті різноманітності форм страхування життя доцільно виокремити основні види (див. табл. 1.3). ми вважаємо, що кожен з цих видів страхування має свої особливості та спрямований на задоволення специфічних потреб різних категорій населення, забезпечуючи комплексний підхід до управління життєвими ризиками та фінансового планування [4, с. 113; 12].

Таблиця 1.3

Основні види страхування життя

№	Вид страхування	Характеристика
1.	Страхування життя на випадок смерті	Базове страхування життя з виплатою у разі смерті
2.	Страхування життя позичальника кредиту	Страховий захист для позичальників кредитів
3.	Довгострокове страхування життя працівників підприємств та установ за рахунок коштів роботодавців	Страхування працівників, що фінансується роботодавцем
4.	Страхування життя з виплатою анuitету	Страхування з регулярними виплатами
5.	Страхування на дожиття застрахованої особи до зазначеного в договорі віку з одноразовою виплатою капіталу	Страхування до визначеного віку з одноразовою виплатою
6.	Страхування дітей до вступу до шлюбу	Страхування дітей до моменту одруження

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [12]

Аналізуючи табл. 1.3 бачимо основні види страхування життя, демонструючи різноманітність страхових випадків, спрямованих на задоволення різних потреб та життєвих ситуацій застрахованих осіб.

Якщо ж говорити про страхування життя на випадок смерті, то воно виступає як базова форма захисту, забезпечуючи фінансову підтримку бенефіціарів у разі передчасної смерті застрахованої особи.

Страхування життя позичальника кредиту є спеціалізованим продуктом, що захищає інтереси як позичальника, так і кредитора, гарантуючи погашення кредиту у випадку смерті позичальника.

Довгострокове страхування життя працівників за рахунок роботодавця відображає тенденцію до корпоративної соціальної відповідальності, підвищуючи лояльність працівників та забезпечуючи їх додатковим захистом.

Страхування життя з виплатою анuitету орієнтоване на забезпечення регулярного доходу застрахованій особі, що особливо актуально для планування пенсійного забезпечення.

12 Страхування на дожиття до зазначеного віку з одноразовою виплатою капіталу поєднує функції накопичення та страхового захисту, стимулюючи довгострокові заощадження.

Страхування дітей до вступу до шлюбу є специфічним продуктом, спрямованим на фінансове забезпечення майбутнього дітей, зокрема, для покриття витрат, пов'язаних зі створенням сім'ї.

Підсумовуючи, можна зазначити, що різноманітність видів страхування життя відображає комплексний підхід страхової галузі до управління життєвими ризиками та фінансового планування. Кожен вид страхування має свою цільову аудиторію та специфічні умови, що дозволяє задовольнити широкий спектр потреб населення у фінансовому захисті та накопиченні коштів. Така диверсифікація страхових продуктів сприяє підвищенню фінансової стабільності громадян та розвитку страхового ринку в цілому.

Також, цікаво відзначити той факт, що у сфері страхування життя можна виокремити дві основні категорії: накопичувальне страхування, ризикове страхування та змішане страхування. Така класифікація базується на наявності або відсутності накопичувальної складової у страховому продукті [13].

Досліджуючи ризикове страхування життя, слід відзначити, що характеризується відсутністю накопичувального елементу. При цьому виді страхування страхувальник сплачує премії, отримуючи натомість страховий захист від визначених договором ризиків, таких як травми, критичні захворювання чи смерть. Ключовою особливістю ризикового страхування є потенціал отримання виплати, що значно перевищує сплачені внески. Наприклад, за умови щомісячного внеску в 150 гривень та страхової суми 50 000 гривень, клієнт може отримати виплату до 15 000 гривень у разі настання страхового випадку, як-от перелому.

Накопичувальне страхування життя, навпаки, передбачає акумуляцію коштів страхувальника та їх подальше інвестування в різноманітні фінансові інструменти. Мета такого страхування - не лише захист, але й збереження та примноження капіталу. По закінченню дії договору клієнт отримує накопичену суму разом з інвестиційним доходом.

В свою чергу змішане страхування життя є комбінацією ризикового та накопичувального страхування. Воно поєднує захист від ризиків смерті та дожиття до закінчення дії програми з елементами накопичення [14, с. 118]. Тому, в контексті сказаного вважаємо в табл. 1.4 порівняти вищезазначені види страхування життя.

Таблиця 1.4

**Порівняльна характеристика видів страхування: ризикове,
накопичувальне та змішане**

№	Характеристика	Ризикове страхування	Накопичувальне страхування	Змішане страхування
1.	Мета	Страховий захист	Захист + накопичення	Комплексний захист + накопичення
2.	Виплата при ненастанні страхового випадку	Відсутня	Накопичена сума + інвестиційний дохід	Накопичена сума + інвестиційний дохід
3.	Співвідношення виплати до внесків	Може значно перевищувати	Зазвичай пропорційне накопиченням	Залежить від умов договору
4.	Інвестиційна складова	Відсутня	Присутня	Присутня
5.	Тривалість договору	Зазвичай короткострокові	Переважно довгострокові	Переважно довгострокові

6.	Покриття ризиків	Обмежене визначеними ризиками	Обмежене, акцент на накопиченні	Широке, включає ризики смерті та дожиття

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [13; 14, с. 118]

Аналізуючи табл. 1.4, ми вважаємо, що змішане страхування життя є особливо цікавим продуктом, оскільки воно поєднує переваги ризикового та накопичувального страхування. Таке страхування дозволяє клієнтам отримати комплексний захист від різних життєвих ризиків, одночасно накопичуючи кошти. Такий підхід є особливо привабливим для тих, хто шукає баланс між фінансовим захистом та довгостроковим інвестуванням.

Варто зазначити, що розвиток змішаного страхування життя відображає тенденцію до створення більш гнучких та персоналізованих страхових продуктів, які можуть адаптуватися до змінних потреб клієнтів протягом тривалого періоду часу. На нашу думку це сприяє підвищенню привабливості страхування життя як інструменту фінансового планування та захисту.

Тим не менше, науковці виділяють чотири основні підходи до класифікації страхування життя, які відображають різні аспекти цього фінансового інструменту: диференціація за видами страхування життя; розмежування видів та форм страхування; інтеграція в систему особистого страхування; класифікація за видами та типами договорів страхування життя [15, с. 146].

Варто зазначити, що третій підхід, який розглядає страхування життя лише як компонент особистого страхування, є найбільш обмеженим з точки зору змістовності. Такий погляд, представлений у деяких наукових працях, не дозволяє повною мірою розкрити специфіку та багатогранність страхування життя як окремого фінансового інструменту.

Найбільш комплексною та відповідною сучасним реаліям страхового ринку можна вважати класифікацію, запропоновану в Директиві 2002/83/ЄС від 5 листопада 2002 року. Класифікація охоплює дев'ять класів страхування життя, що дозволяє всебічно відобразити різноманітність страхових продуктів у цій сфері (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Класифікація страхування життя згідно з Директивою 2002/83/ЄС

Клас	Вид страхування життя
1 клас	1.1. дожиття до певного віку, страхування на випадок смерті, дожиття або дострокового настання смерті; шлюбне страхування довічне страхування; страхування при народженні дитини; 1.2. ануїтети; 1.3. додаткове страхування на випадок смерті, що настала у результат нещасного випадку
2 клас	2.1. шлюбне та страхування при народженні;
3 клас	3.1. договори до певного віку, страхування страхування на випадок смерті, шлюбне страхування, страхування при народженні дитини; 3.2. ануїтети.
4 клас	4.1. постійне медичне страхування.
5 клас	5.1. тонтіни, які є видом взаємного страхування та передбачають спільну капіталізацію внесків.
6 клас	6.1. операції щодо викупу капіталу, які базуються на актуарних розрахунках.
7 клас	7.1. страхування пенсій у тому числі груповими пенсійними фондами.
8 клас	8.1. операції безпосередньо пов'язані з накопиченням.
9 клас	9.1. операції, що стосуються тривалості людського життя, у випадку якщо вони реалізуються або управляються страховиками на власний розсуд.

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [16]

Класифікація, яка передбачена в табл. 1.5 дозволяє структурувати різноманітні страхові продукти, враховуючи їх специфіку та цільове призначення. Ми вважаємо, що вона також відображає еволюцію страхового ринку, включаючи такі інноваційні форми, як страхування, пов'язане з інвестуванням, та операції з капіталізації.

Важливо зазначити, що дана класифікація не лише систематизує існуючі види страхування життя, але й створює основу для розробки нових страхових продуктів, відповідаючи на зростаючі потреби страхувальників та виклики сучасного фінансового ринку.

В тому числі, на нашу думку, питання класифікації страхування життя набуває особливої актуальності в контексті розвитку фінансового ринку України. Існуючі підходи, закріплені у вітчизняному законодавстві, не повною мірою відповідають сучасним вимогам та міжнародним стандартам. Така проблема привертає увагу як науковців, так і законотворців, що знаходить своє відображення у Закону України «Про страхування» [2].

Запропонована класифікація страхування життя демонструє прагнення до гармонізації з європейським законодавством та впровадження більш диференційованого підходу.

Варто підкреслити, що запропонована в законі класифікація та розвиток змішаних форм страхування життя відображають прагнення адаптувати вітчизняний страховий ринок до міжнародних стандартів та розширити спектр страхових послуг, що відповідають потребам різних категорій населення [6]. На наш погляд, це створює передумови для подальшого розвитку ринку страхування життя в Україні та підвищення його ролі у системі соціального захисту населення.

Отже, класифікація страхування життя включає в себе різноманітні види страхових продуктів, спрямованих на задоволення специфічних потреб різних категорій населення. Основними видами є страхування на випадок смерті, страхування позичальників кредиту, довгострокове страхування працівників, анuitети, страхування на дожиття до певного віку та страхування дітей. Кожен з цих видів має свої особливості та мету - від базового захисту до створення накопичень.

Крім цього, страхування життя можна поділити на три основні категорії: ризикове, накопичувальне та змішане страхування. Ризикове страхування націлене на покриття конкретних ризиків, таких як смерть або хвороби, без накопичення коштів. Накопичувальне страхування передбачає одночасний захист та збереження капіталу з інвестиційним доходом. Змішане страхування поєднує обидва ці підходи.

Європейські стандарти класифікації страхування життя, такі як Директива 2002/83/ЄС, пропонують більш детальну структуру страхових продуктів, яка включає дев'ять класів страхування. Така класифікація сприяє систематизації та розвитку страхових послуг, що відповідають сучасним вимогам ринку.

Загалом, класифікація страхування життя відображає сучасні тенденції до персоналізації страхових продуктів і прагнення до гармонізації з міжнародними стандартами.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАНУ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка динаміки розвитку ринку страхування життя в Україні

Аналіз страхового ринку України показує, що цей сегмент фінансового сектору тривалий час залишається одним із найбільш проблемних через недостатній рівень розвитку та розповсюдження. На відміну від розвинутих країн, де страховий сектор виступає як потужний інституційний інвестор, здатний забезпечити довгострокові капіталовкладення в різні галузі економіки, український страховий ринок демонструє значно нижчу ефективність. Останніми роками розвиток гальмувався комплексом негативних факторів, зокрема політичною нестабільністю, глобальною пандемією COVID-19 та нестабільністю світових фінансових ринків [17, с. 273].

Історичний аналіз розвитку вітчизняного страхового ринку показує, що його активна фаза розпочалася із здобуттям Україною незалежності та подальшою трансформацією економічної системи. Такий період характеризувався появою комерційних страхових компаній, формуванням правової бази їх діяльності, а також зростанням попиту на страхові продукти, що стимулювало диверсифікацію страхових послуг.

Важливо зазначити, що для комплексної оцінки розвитку страхового ринку використовується система ключових показників, яка відображає його динаміку та структурні характеристики. Основними показниками, що характеризують стан і розвиток страхового ринку є:

- страхові премії відображають суму коштів, зібраних за страховими полісами, і служать індикатором попиту на страхові послуги. Динаміка цього показника дає змогу оцінити тенденції розвитку ринку та довіру споживачів до страхових продуктів;

19 - страхові виплати свідчать про виконання страховими компаніями своїх зобов'язань перед клієнтами та відображають реалізацію страхових ризиків. Важливим показником ефективності страхової діяльності є аналіз співвідношення страхових виплат і премій.

24 - страхові резерви є гарантією платоспроможності страхових компаній та їх здатності виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Достатність страхових резервів є ключовим показником фінансової стійкості страхових компаній;

- структура страхового портфеля відображає диверсифікацію страхових послуг та пріоритети споживачів щодо різних видів страхування. Аналіз структурних змін дає змогу виявити тенденції розвитку окремих сегментів страхового ринку;

- показники рентабельності та ефективності характеризують фінансову результативність діяльності страхових компаній та їх здатність забезпечувати сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Зазначені показники формують цілісну систему оцінки стану страхового ринку, який зазнає постійних змін під впливом макроекономічних факторів, регуляторного середовища та трансформації попиту та пропозиції на ринку страхових послуг. Моніторинг та аналіз цих показників дає змогу оцінити фінансову стійкість страхової галузі та спрогнозувати тенденції її подальшого розвитку.

38 Для кращого розуміння розвитку ринку страхування життя в Україні доцільно вивчити динаміку кількісних показників діяльності страхових компаній за останні роки. Такий аналіз дозволить виявити основні тенденції та закономірності розвитку страхування життя в Україні. Тому для початку розглянемо кількість укладених договорів страхування життя в Україні за 2021-2023 роки (див. рис. 2.1).

КІЛЬКІСТЬ УКЛАДЕНИХ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В
УКРАЇНІ ЗА 2021 – 2023 РОКИ

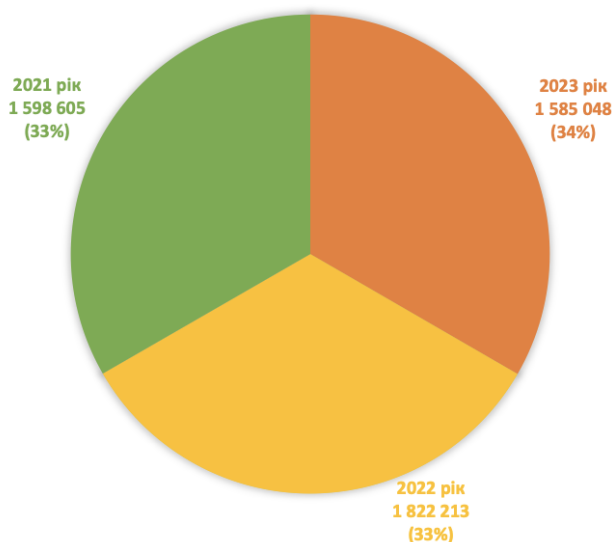

Рис. 2.1. Кількість укладених договорів страхування життя в Україні зв 2021 - 2023 роки

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [18-20]

Аналіз даних щодо кількості укладених договорів страхування життя в Україні за період 2022-2023 рр., що вказано на рис. 2.1. демонструє відносно негативну динаміку, але все не критично, на наш погляд. Зокрема, у 2023 році було укладено 1 585 048 договорів, що на 237 165 договорів (або на 13%) менше, ніж у 2022 році, коли цей показник становив 1 822 213 договорів.

Така тенденція до зниження може бути зумовлена рядом факторів:

- складна безпекова ситуація в країні, що впливає на економічні можливості та пріоритети населення;
- загальне зниження купівельної спроможності громадян в умовах воєнного стану;
- трансформація ринку страхових послуг під впливом зовнішніх викликів.

Варто зазначити, що незважаючи на зменшення кількості договорів, ринок страхування життя продовжує функціонувати, демонструючи певну стабільність в умовах високої невизначеності. На наш погляд це свідчить про збереження

базового рівня довіри населення до інструментів страхування як механізму фінансового захисту.

Крім того, вважаємо, що для комплексного розуміння трансформаційних процесів на страховому ринку України вважаємо за доцільне проаналізувати динаміку кількості страхових компаній за період 2020-2024 рр. (див. рис. 2.2). Важливість такого аналізу визначається наступними факторами:

- можливість виявлення структурних змін на ринку страхових послуг, що відображають процеси консолідації та оптимізації страхового сектору;
- оцінка впливу регуляторних змін та макроекономічних чинників на інституційну структуру ринку;
- визначення рівня конкуренції та концентрації на страховому ринку, що безпосередньо впливає на якість та доступність страхових послуг;
- здатність відстежувати вплив кризових явищ (пандемія COVID-19, військова агресія) на стабільність страхових компаній та їх здатність функціонувати в умовах підвищених ризиків;
- формування основи для прогнозування подальших тенденцій розвитку страхового ринку та розробки відповідних заходів регулювання.

Рис. 2.2. Загальна кількість страхових компаній за 2020-2024 роки
Примітка. Побудовано автором на основі джерела [21]

Аналізуючи рис. 2.2., варто відзначити, що прогнозована кількість страхових компаній на вказаний період демонструє постійну тенденцію до

зменшення кількості страхових компаній на ринку України. У 2020 році працювало 208 страхових компаній, тоді як у 2021 році їх кількість скоротилася до 155 компаній, що відповідає зменшенню на 25,5%. У 2023 році на ринку було 128 страхових компаній, що демонструє подальше скорочення на 17,4%. Станом на 2024 рік кількість компаній становить 101, що свідчить про зменшення на 21,1%. Загалом загальне скорочення кількості страхових компаній за досліджуваний період склало 107 одиниць або 51,4%.

Зумовлені фактори вищезазначеного можуть бути пов'язані з тим, що Національний банк України посилив регуляторні вимоги щодо платоспроможності та фінансової стійкості страхових компаній. Також відбувається природний процес консолідації ринку через злиття та поглинання, що сприяє формуванню більш потужних і фінансово стабільних компаній. Значний вплив мали макроекономічні чинники, зокрема наслідки пандемії COVID-19 та введення воєнного стану в Україні у 2022 році, що призвело до суттєвих змін у роботі страхового ринку та виходу з нього менш стабільних гравців. Військова агресія створила безпрецедентні виклики для страхової галузі та змусила компанії адаптуватися до роботи в середовищі підвищеного ризику та невизначеності. Підвищення вимог до якості активів і системи управління ризиками змусило деякі компанії припинити діяльність через невідповідність новим стандартам.

Не менш важливою є суттєва трансформація страхового ринку України в напрямку якісної оптимізації кількості учасників. Тенденція до скорочення кількості страхових компаній свідчить про процес «очищення» ринку від неефективних та фінансово нестабільних учасників. Ми вважаємо, що такі зміни можуть сприяти підвищенню надійності страхового сектору та підвищенню довіри споживачів до страхових послуг. Концентрація ринку може призвести до посилення конкуренції серед інших страхових компаній і стимулювати покращення якості страхових послуг.

Проте не можна не відзначити, що виявлені тенденції свідчать про якісну трансформацію страхового ринку в Україні та його рух у бік підвищення

фінансової стійкості та надійності страхового сектору, незважаючи на складні умови функціонування в період воєнного стану.

Виходячи з вищесказаного, важливо враховувати той фактор, що сучасний страховий ринок України пропонує широкий спектр страхових послуг і програм, які виконують різноманітні функції та відповідають потребам населення. Усі ці послуги умовно поділяються на дві основні групи: обов'язкові та добровільні.

34 Послуги обов'язкового страхування, такі як ОСЦПВ (обов'язкове страхування відповідальності власників транспортних засобів), необхідні всім водіям і забезпечують захист третіх осіб у разі ДТП. Дана категорія страхування виконує важливу соціальну функцію, оскільки гарантує матеріальну відповідальність водіїв і забезпечує компенсацію потерпілим.

Натомість послуги з добровільного страхування, такі як життя, здоров'я, майно, КАСКО та інші, надають громадянам можливість вибору та гнучкості в управлінні ризиками. Добровільне страхування дозволяє людям пристосовувати свої страхові рішення до своїх індивідуальних потреб і фінансових можливостей. Тому на рисунку 2.3 ми можемо побачити, як різні види добровільного страхування, такі як медичне страхування (55%) та страхування життя (24%), зайняли значну частку ринку, що свідчить про зростання інтересу населення до додаткових форм захисту.

39 Аналізуючи дані, представлені на рис. 2.3, можна відзначити, що страхування життя у воєнний час набуло особливого значення і стало важливим елементом у загальному спектрі страхових послуг. У 2024 році частка страхування життя становитиме 24%, що є вагомим показником у зв'язку зі збільшенням важливості особистого захисту населення.

10 Під час війни, коли значно зросли ризики для життя та здоров'я, зріс інтерес до страхування життя, що свідчить про те, що громадяни України стали більш свідомо обирати страхові продукти, які можуть надати фінансову підтримку у разі непередбачуваних обставин. Порівняно з іншими видами страхування, такими як страхування майна та пожежних ризиків (18%) або

відповідальності (9%), страхування життя продовжує займати важливе місце в системі страхових послуг.

Рис. 2.3. Види страхових послуг станом на 1 півріччя 2024 року
Примітка. Побудовано автором на основі джерела [22]

При цьому також слід зазначити, що найбільша частка припадає на медичне страхування (55%) та ОСЦПВ (52%), що свідчить про високу зацікавленість громадян у захисті власного здоров'я та відповідальності за авто. Відображені дані свідчать про те, що в умовах бойових дій забезпечення особистої безпеки та здоров'я стало пріоритетом для українців.

Не менш цікаві результати по КАСКО (49%) і «Зелена карта» (44%), які свідчать про активність в автострахуванні, але варто зазначити, що частка страхування життя, незважаючи на його нижчу позицію, є критично важливою, оскільки безпосередньо пов'язана із соціальною відповідальністю страхових компаній та їх здатністю підтримати клієнтів у важкі часи.

Таким чином, аналізуючи дані таблиці, можна констатувати, що страхування життя в Україні у 2024 році стало важливим інструментом фінансової безпеки населення, що підкреслює його важливість щодо непередбачуваних ситуацій та підвищених ризиків.

Виходячи з вищевикладеного та на тлі поточних подій, важливо зазначити, що у 2024 році на ринку страхування життя в Україні відбудуться суттєві зміни,

які відображатимуться як у зростанні загального обсягу премії, так і в структурі учасників. Станом на поточний рік у сегменті страхування життя працювало 11 компаній, причому на п'ятірку провідних страховиків припадало 86% загального обсягу ринку, що свідчить про високий ступінь концентрації та домінування лідерів галузі [23].

В тому числі і загальний обсяг премії у 2024 році досяг 2,5 млрд. грн., що відображає зростання ринку на 15% порівняно з попереднім періодом. У 1 кварталі 2024 року страхові виплати за договорами страхування життя, за даними «Insurance TOP», перевищили 2 мільярди гривень, що на 24% більше аналогічного показника за 1 півріччя 2023 року. Таке зростання свідчить про постійне відновлення ринку після спаду в 2022 році, спричиненого економічними та соціальними факторами [23].

53 Також кількість застрахованих громадян досягла майже 2 млн осіб, що свідчить про підвищення інтересу населення до продуктів страхування життя. Загалом було укладено 500 тис. нових договорів, а основна частка страхових виплат на рівні 87,85% надходить від громадян-резидентів України. Частка юридичних осіб-резидентів становить 5,68%, що підкреслює перевагу індивідуального сегменту над бізнес-сегментом на ринку в цілому [24].

Вважаємо також важливим відзначити, що страховий ринок України демонструє вражаючу стабільність і позитивну динаміку розвитку, незважаючи на складні умови функціонування в період воєнного стану. Згідно з аналітичними даними журналу «Insurance TOP» за перший квартал 2024 року, в секторі спостерігається значне зростання найважливіших показників та зміцнення фінансової стабільності.

46 Динаміка страхових виплат характеризується значним зростанням. Так, загальний обсяг валових страхових виплат досяг 11,7 млрд. грн., при цьому сегмент ризикового страхування продемонстрував зростання на 15,5% (до 10,4 млрд грн), а сектор страхування життя зріс на 18% (до 1,3 млрд. грн.). Стабільний рівень виплат у 37% свідчить про збалансований розвиток національного страхового ринку [22].

Аналізуючи страхування в цілому, можна помітити також позитивну динаміку в основних секторах: автострахування, особисте страхування, майнове страхування та страхування відповідальності. Особливу увагу привертає сектор перестрахування, який зберігає стабільні показники, що свідчить про тенденцію до збільшення власного утримання ризиків страховиками через обмежені можливості перестрахування.

Інституційна структура ринку зазнала певних змін. Станом на 19 липня 2024 року ринок представлений 73 ризиковими страховиками (порівняно з 78 на кінець червня 2024), 11 страховиками життя, одним страховиком зі спеціальним статусом (ЕКА) та 40 страховими брокерами. Скорочення кількості учасників ринку відбувається як через добровільний вихід компаній, що не відповідають новим регуляторним вимогам НБУ, так і через примусове припинення діяльності за рішенням регулятора.

Таким чином, страховий ринок України демонструє високу адаптивність та стійкість до воєнного стану, що забезпечує стабільне зростання найважливіших показників та підвищення якості страхових послуг. Позитивна динаміка розвитку свідчить про ефективність впроваджених регуляторних змін та здатність страхового сектору адаптуватися до нових викликів, зберігаючи фінансову стабільність та надійність.

2.2. Аналіз діяльності основних показників діяльності страхових компаній страхування життя в Україні

В останні роки ринок страхування життя в Україні демонструє поступове зростання, що свідчить про підвищення інтересу населення до фінансової безпеки та формування довгострокових заощаджень, а також свідчить про зміцнення позицій страхових компаній на цьому ринку. Для більш повного розуміння тенденцій ринку та аналізу розвитку галузі важливо звернути увагу на ключові показники діяльності страхових компаній.

Розпочнемо наш аналіз з рейтингу компаній за кількістю укладених договорів страхування життя за період 2021-2023 років, що дозволить виявити найбільш активних «гравців ринку» та відстежити зміни в їх діяльності.

Таблиця 2.1

**Рейтинг компаній за кількістю договорів страхування життя за період
2021-2023 р.р.**

№	Страховик	2023	2022	2021	Зміна 2023/2022
1	МЕТЛАЙФ	801 577	709 819	1 044 631	12,9%
2	ARX LIFE	399 257	395 462	12 354	1,0%
3	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	231 712	188 587	221 162	22,9%
4	УНІКА ЖИТТЯ	93 885	460 823	76 299	-79,6%
5	АСКА-ЖИТТЯ	27 381	27 719	74 543	-1,2%
6	ТАС	26 001	31 273	113 493	-16,9%
7	ФОРТЕ ЛАЙФ	2 760	3 202	11 280	-13,8%
8	ГРІНВУД ЛАЙФ ІНШУРАНС	1 269	3 619	26 520	-64,9%
9	КД-ЖИТТЯ	1 094	1 647	18 323	-33,6%
10	КНЯЖА ЛАЙФ ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП	112	62	0	80,6%

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [18-20]

Аналіз динаміки укладених договорів у табл. 2.1., можна побачити як позитивні, так і негативні тенденції серед учасників ринку. Зокрема, лідером рейтингу є компанія «МЕТЛАЙФ», яка демонструє постійне зростання кількості контрактів із зростанням на 12,9% між 2022 та 2023 роками. На нашу думку це свідчить про високий ступінь довіри клієнтів та здатність компанії залучати нових страхувальників навіть у складних економічних умовах. Компанія «ARX LIFE» також демонструє стабільне, хоча і незначне зростання на рівні 1,0%, що може свідчити про стабільність її позиції на ринку.

Варто відзначити компанію «PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ», яка показала найбільше зростання серед усіх учасників у розмірі 22,9%, що може бути результатом ефективних маркетингових кампаній або вдосконалення продуктового портфеля, спрямованого на задоволення нових потреб клієнтів.

Серед інших компаній спостерігаються суттєві тенденції до зниження. Наприклад, в «УНІКА ЖИТТЯ» різко скоротилася кількість договорів на 79,6%, що може бути пов'язано з переглядом умов страхування або внутрішніми

змiнами в компанії. Подiбне зниження можна спостерiгати i в iнших компанiях, таких як «ГРiНВУД ЛАЙФ iНШУРАНС» (-64,9%) i «ТАС» (-16,9%), що вказує на можливі труднощі у пiдтримці клієнтської бази або вплив макроекономічних факторiв.

Проаналiзувавши кiлькiсть укладених договорiв страхування життя, для глибшого розумiння фiнансової стiйкостi та конкурентоспроможностi компанiй на ринку важливо звернути увагу на їх активи. Тому в таблицi 2.2. розглянемо та проведемо оцiнку компанiй зi страхування життя за розміром активiв за перiод 2021-2023 рр.

Таблиця 2.2.

**Рейтинг компаній зі страхування життя за розміром активів
за перiод 2021-2023 р.р.**

№	Назва компанії	Активи 2023, тис. грн	Активи 2022, тис. грн	Активи 2021, тис. грн	Темп зростання 2023/2022, %	Темп зростання 2022/2021, %
1	МЕТЛАЙФ	7 809 006	6 106 594	4 814 451	27,9	27,8
2	ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	4 968 502	4 970 429	3 717 215	0,0	33,7
3	ТАС	4 719 052	4 181 296	3 615 037	12,9	15,7
4	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	2 299 193	1 885 204	1 685 562	22,0	11,0
5	УНІКА ЖИТТЯ	1 424 712	1 313 075	1 429 495	8,5	-7,6
6	КНЯЖА ЛАЙФ ВІЕННА ІНШУРАНС ГРУП	797 322	707 806	358 007	12,6	22,1
7	КД-ЖИТТЯ	511 588	421 546	358 007	21,4	17,7
8	ФОРТЕ ЛАЙФ	368 659	330 990	301 281	11,4	9,9
9	ARX LIFE	285 131	222 717	198 005	28,0	17,6
10	АСКА-ЖИТТЯ	225 762	213 374	206 850	5,8	3,2
11	ГРiНВУД ЛАЙФ iНШУРАНС	164 755	113 177	115 588	45,6	-2,1
	Усього	23 573 682	20 466 208	16 441 491	15,2	20,5

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [25-27]

Аналізуючи табл. 2.2., можемо побачити певні закономірності. До прикладу, компанія «МЕТЛАЙФ» виявляє стійку позитивну динаміку протягом

досліджуваного періоду, демонструючи приріст активів на рівні 27,9%. Такий показник свідчить про ефективність обраної стратегії розвитку та високий рівень довіри з боку клієнтів.

В свою чергу «ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ» «зберігає стабільні позиції на ринку, попри відсутність змін у обсязі активів (0,0%). Даний факт може бути інтерпретований як показник стійкості компанії в умовах ринкової турбулентності.

Також, спостерігається суттєвий є приріст активів компанії «PZU УКРАЇНА», який склав 22%, що вказує на успішну реалізацію стратегії розвитку та високу адаптивність до ринкових умов.

Особливу увагу привертає динаміка розвитку компаній меншого масштабу, зокрема «ГРІНВУД ЛАЙФ ІНШУРАНС», яка продемонструвала найвищий показник зростання - 45,6%. Такий результат може бути обумовлений ефективною політикою залучення клієнтів та успішними маркетинговими ініціативами.

Сукупний приріст активів досліджуваних компаній становить 15,2%, що відображає загальну позитивну тенденцію розвитку сектору страхування життя в Україні. Водночас, спостерігається негативна динаміка у діяльності окремих учасників ринку, зокрема «УНІКА ЖИТТЯ», що потребує додаткового аналізу причин такого явища.

Наступним, на нашу думку, важливим показником для аналізу є розмір власного капіталу компаній зі страхування життя. Власний капітал є основним показником фінансової стійкості компанії та її спроможності виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. У таблиці 2.3 ми детальніше розглянемо фінансову стійкість найважливіших гравців ринку, що допоможе краще зрозуміти їх довгострокові перспективи та потенціал подальшого розвитку.

З огляду на аналіз динаміки власного капіталу страхових компаній в табл. 2.3, спостерігається суттєва диференціацію показників фінансової стійкості та рівня капіталізації серед учасників ринку.

Таблиця 2.3

**Рейтинг компаній зі страхування життя за розміром власного капіталу
(2021-2023 роки)**

№	Назва компанії	Власний капітал 2023, тис. грн	Власний капітал 2022, тис. грн	Власний капітал 2021, тис. грн	Темп зростання 2023/2022, %	Темп зростання 2022/2021, %
1	МЕТЛАЙФ	1 154 255	744 142	301 222	55,11	-8,8
2	ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	805 225	305 845	286 259	163,28	2,9
3	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	553 643	403 458	410 339	37,22	12,3
4	УНІКА ЖИТТЯ	397 541	193 851	429 670	105,08	-7,1
5	ТАС	311 271	247 758	236 664	25,64	-7,6
6	КНЯЖА ЛАЙФ ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП	274 978	196 076	-	40,24	-
7	ARX LIFE	211 771	145 771	98 098	45,28	16,9
8	АСКА-ЖИТТЯ	90 992	86 854	86 070	4,76	0,9
9	ФОРТЕ ЛАЙФ	75 155	77 041	70 264	-2,45	8,7
10	КД-ЖИТТЯ	66 971	59 832	56 046	11,93	2,5
11	ГРІНВУД ЛАЙФ ІНШУРАНС	65 756	57 645	76 398	14,07	-13,6
	Усього	4 007 558	2 518 273	2 051 030	59,14	2,5

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [28-30]

Зокрема, компанія «МЕТЛАЙФ» продемонструвала суттєве зростання власного капіталу на рівні 55,11%, що відображає високий рівень фінансової стабільності та інвестиційної привабливості установи. Даний показник є індикатором ефективності системи фінансового менеджменту та довіри з боку інвестиційної спільноти.

Найбільш динамічне зростання власного капіталу спостерігається у компанії «ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ», де приріст склав 163,28%. Такий результат може свідчити про реалізацію масштабної інвестиційної програми та стратегічне посилення ринкових позицій компанії.

Компанія «PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ» демонструє стабільну позитивну динаміку з приростом капіталу на рівні 37,22%, що вказує

на послідовність фінансової політики, спрямованої на підвищення рівня капіталізації та утримання лідерських позицій на ринку.

Особливої уваги заслуговує динаміка капіталукомпанії «УНІКА ЖИТТЯ», де після періоду спаду у 2022 році зафіксовано значне зростання показника на 105,08% у 2023 році, що є результатом впровадження ефективних заходів щодо зміцнення капітальної бази.

У сегменті компаній з меншою капіталізацією, зокрема «АСКА-ЖИТТЯ» та «ФОРТЕ ЛАЙФ», спостерігається стагнація або негативна динаміка власного капіталу, що може бути обумовлено обмеженістю інвестиційних ресурсів або консервативною фінансовою політикою.

Сукупний приріст власного капіталу досліджуваних страхових компаній становить 59,14%, що є свідченням позитивних тенденцій розвитку сектору страхування життя в Україні та підвищення рівня його надійності.

В тому числі, зазначимо, що ринок страхування життя в Україні з першого півріччя 2024 року демонструє стабільне зростання, незважаючи на виклики, які постають перед економікою. Порівняння з аналогічним періодом 2023 року дозволяє виділити компанії-лідери, а також визначити ключові тренди галузі (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Лідери ринку страховиків життя за преміями станом на 1 півріччя 2024 року

№	Страховик	Премії 2024, тис. грн	Премії 2023, тис. грн	Приріст, %
1	МЕТЛАЙФ	1 274 306	1 091 258	16,8
2	ТАС	330 024	258 973	27,4
3	УНІКА ЖИТТЯ	203 544	171 959	18,4
4	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	186 690	184 896	1,0
5	ARX LIFE	168 246	152 185	10,6

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [31]

За результатами аналізу ринку страхування життя в табл. 2.4 спостерігається постійне зростання обсягу страхових премій, що є ключовим

показником розвитку сектору довгострокового страхового захисту населення. У контексті страхування життя сума премій відображає не тільки фінансові показники компаній, але й рівень захисту громадян та їх готовність до довгострокового фінансового планування.

Можемо побачити, що компанія «МЕТЛАЙФ» зберігає лідируючу позицію з обсягом премії 1 274 306 тис. грн., що демонструє зростання на 16,8% порівняно з відповідним періодом минулого року. На нашу думку, такий результат свідчить про зростання довіри населення до довгострокових програм страхування життя та накопичувальних страхових продуктів.

Також, відзначимо і про лідерів ринку страхування життя. Зокрема, компанії «ТАС» (330,024 тис. грн), «УНІКА ЖИТТЯ» (203,544 тис. грн.), «PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ» (186,690 тис. грн.) і «ARX LIFE» (168,246 тис. грн.). Особливо варто відзначити динаміку компаній «ТАС» та «УНІКА ЖИТТЯ», які показали значне зростання премій – 27,4% та 18,4% відповідно. Ми вважаємо, що це є показником зростання попиту на програми страхування життя та вказує на зростання фінансової обізнаності населення щодо важливості довгострокового страхового захисту.

Компанія «PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ» демонструє помірне зростання премій, що свідчить про збалансованість страхової політики та стабільність у наданні страхового захисту своїм клієнтам. Такий підхід особливо важливий у сегменті страхування життя, де довгострокова надійність і виконання зобов'язань перед страхувальниками є першочерговими.

Загалом позитивна динаміка страхових премій у сфері страхування життя свідчить про зростаюче розуміння громадськістю важливості фінансового захисту для себе та своїх близьких, а також про поступове формування в Україні культури довгострокового фінансового планування.

Також, відзначимо в табл. 2.5. лідери ринку страховиків життя за виплатами станом на 1 півріччя 2024.

Таблиця 2.5

**Лідери ринку страховиків життя за виплатами станом на 1 півріччя
2024 року**

№	Страховик	Виплати, тис грн	Викупна сума, тис грн
1	МЕТЛАЙФ	238 768	98 361
2	ТАС	132 702	23 247
3	УНІКА ЖИТТЯ	54 570	17 079
4	ARX LIFE	31 533	1
5	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	27 932	16 211

Примітка. Побудовано автором на основі джерела [32]

За результатами аналізу страхових виплат у сфері страхування життя в табл. 2.5., бачимо, що загальна сума виплат досягла 600 млн. грн. Примітною є висока концентрація ринку: на п'ять провідних компаній припадає 81% від загального обсягу платежів. Лідером за страховими виплатами є компанія «МЕТЛАЙФ» (238,768 тис. грн), далі йдуть компанії «ТАС» (132,702 тис. грн), «УНІКА ЖИТТЯ» (54,570 тис. грн), «ARX LIFE» (31,533 тис. грн) і «PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ» (27 932 тис. грн).

В тому числі, цікаво відзначити, що у структурі виплат переважає накопичувальне страхування життя, що підтверджує зростаючий попит на довгострокові програми фінансового захисту з гарантованою прибутковістю. Варто зазначити, що такий розподіл платежів відображає ефективність роботи страхових посередників у порівнянні з банківським каналом продажу групових договорів.

Фінансову стабільність ринку страхування життя підтверджує зростання активів страхових компаній до 17 млрд. грн. (+20,5%) та власний капітал до 3,4 млрд. грн. грн (+68,4%). Страхові компанії виважено підходять до формування інвестиційного портфеля, віддаючи перевагу державним цінним паперам. Така стратегія забезпечила гарантований інвестиційний дохід: 1,36 млрд. грн. від операцій з ОВДП і понад 1 млрд. грн. від розміщення коштів на депозитах, що свідчить про пріоритетність забезпечення надійності збереження коштів страхувальників.

Аналіз діяльності страхових компаній у 2024 році свідчить про стабільне зростання ринку страхування життя навіть в умовах макроекономічної нестабільності. Лідери ринку, особливо «МЕТЛАЙФ» і «ТАС», демонструють збалансоване зростання як премій, так і виплат, підтверджуючи свою спрямованість на довгострокову стабільність і захист інтересів страхувальників. Висока концентрація ринку стимулює конкуренцію, що сприяє підвищенню якості страхових послуг та рівня обслуговування клієнтів.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми розвитку страхування життя в Україні

Сучасними науковцями відображено широкий спектр проблем і факторів, які стримують розвиток ринку страхування життя в Україні. Зазначені питання можна розділити на фактори прямого та опосередкованого впливу, тобто проблеми, які безпосередньо знижують ефективність діяльності страхових компаній, та проблеми, які створюють несприятливі умови, що призводять до уповільнення розвитку страхового ринку та ринку страхування життя в Україні [33, с. 223].

До факторів прямого впливу належать ті, що безпосередньо впливають на ефективність діяльності страхових компаній. Насамперед, це негативний досвід страхування життя в пострадянський період, який створив стійку недовіру населення до страхових компаній. Також суттєвим фактором є відсутність надійних інвестиційних інструментів та державних гарантій збереження вкладених коштів, що значно знижує привабливість страхових продуктів для потенційних клієнтів.

Серед факторів опосередкованого впливу варто виділити макроекономічні та соціальні чинники. Нестабільність політичної ситуації та низький рівень економічного розвитку країни створюють несприятливе середовище для розвитку страхового ринку. Інфляційні процеси та нестабільність національної валюти значно знижують довгострокову привабливість страхових продуктів. Низький рівень доходів населення та відсутність вільних коштів у підприємств суттєво обмежують потенційну клієнтську базу.

Окремо слід відзначити проблему недосконалого законодавчого регулювання галузі та відсутність належної державної підтримки розвитку ринку

страхування життя. Низька страхова культура як серед населення, так і серед страхових посередників також є вагомим стримуючим фактором.

Важливо зазначити, що невизначеність у соціальній сфері та відсутність комплексного підходу при розробці страхових продуктів призводять до того, що страхування життя в Україні розвивається повільніше, ніж у розвинених країнах. Недостатня ємність страхового ринку також обмежує можливості для його якісного розвитку.

Виявлені проблеми у сфері страхування життя вимагають розробки комплексної стратегії для оптимізації функціонування цього сегменту страхового ринку та підвищення ефективності діяльності страхових організацій.

Ключова роль у розвитку та популяризації страхування життя має належати державі через впровадження цілеспрямованої політики підтримки страхового сектору. Державне регулювання повинно створювати сприятливі умови як для всієї страхової галузі, так і для сегменту страхування життя зокрема.

Для досягнення цієї мети доцільно запровадити систему стимулюючих заходів, які б охоплювали різні аспекти функціонування ринку страхування життя. Така система має включати економічні, правові та організаційні інструменти, спрямовані на підвищення привабливості страхових продуктів та зміцнення довіри населення до страхових компаній.

Впровадження вищезазначених заходів дозволить створити більш сприятливе середовище для розвитку ринку страхування життя та підвищити його роль у системі соціального захисту населення України [34; 35, с. 148].

Тим не менше, науковці також виділяють низку інших суттєвих проблем, які перешкоджають його ефективному розвитку. Так, вони зазначають те, що поточний стан галузі характеризується недостатньо розвиненою системою податкових стимулів для учасників страхового ринку. Значним викликом залишається обмежена платоспроможність громадян, що суттєво знижує попит на страхові послуги. Спостерігається також недостатня обізнаність населення щодо переваг та механізмів страхування життя [36, с. 127-128].

Важливою структурною проблемою є переважання на ринку великих міжнародних страхових компаній, що призводить до відтоку фінансових ресурсів за межі української економіки. Водночас вітчизняні дослідники демонструють відставання у впровадженні сучасних технологічних рішень. Зокрема, недостатньо розвинені такі напрямки як захист від кіберризиків, використання блокчейн-технологій, впровадження інноваційних технологій та розвиток систем Р2Р-страхування [36, с. 127-128].

21 В умовах сучасних викликів особливої актуальності набуває впровадження обов'язкового страхування життя для військовослужбовців, медичних працівників, волонтерів та учасників бойових дій. Важливим напрямком є також розширення переліку страхових випадків відповідно до нових ризиків та потреб суспільства. Значний потенціал має впровадження цифрових технологій, зокрема розвиток онлайн-каналів укладання страхових договорів, що дозволить підвищити доступність страхових послуг та оптимізувати операційні процеси страхових компаній [36, с.127-128].

4 Ще однією досить вагомою проблемою, яку хочеться відзначити - це причини, що лежать у площині тіньової економіки: шахрайство; фіктивне «перестрахування»; легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом [37]. Тому, досліджуючи проблематику тіньової економіки у сфері страхування життя, необхідно виділити кілька ключових аспектів, які негативно впливають на розвиток галузі.

Шахрайство у сфері страхування життя проявляється через різні механізми незаконного отримання страхових виплат. Найпоширенішими схемами є:

- інсценування страхових випадків;
- завищення сум страхових збитків;
- надання неправдивої інформації при укладанні договорів;
- оформлення полісів страхування «заднім числом»;
- укладання договорів на підставних осіб.

Особливу увагу варто приділити проблемі фіктивного перестрахування, яке використовується для:

- мінімізації податкових зобов'язань;
- виведення капіталу за кордон через механізми перестраховування;
- штучного покращення фінансових показників страхових компаній;
- приховування реального фінансового стану страховиків

У контексті легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, страховий ринок може використовуватися для:

- відмивання коштів через механізми страхових виплат;
- маскування незаконних фінансових операцій під виглядом страхових транзакцій;
- створення фіктивних страхових компаній для проведення сумнівних операцій;
- використання страхових полісів як інструменту легалізації коштів.

Наслідками таких явищ для страхового ринку є:

1. Зниження довіри населення до страхових компаній.
2. Погіршення фінансової стійкості страхового сектору.
3. Викривлення конкурентного середовища.
4. Зменшення надходжень до державного бюджету.
5. Погіршення інвестиційного клімату в галузі.

Також, суттєвим є вплив військового стану. Аналізуючи сучасний стан страхового ринку України в умовах військового стану та складної економічної ситуації, можна виділити ряд критичних, на наш погляд, проблем. Першим є економічна нестабільність, спричинена військовою агресією, створює наступні виклики для інвестиційної активності страховиків:

1. Фінансова невизначеність:

- різкі коливання курсу національної валюти;
- підвищений рівень інфляції;
- обмеження валютних операцій;
- зниження ліквідності банківської системи.

2. Інвестиційні ризики воєнного часу:

- пошкодження або втрата майна внаслідок бойових дій;

- неможливість здійснення діяльності на окупованих територіях;
- зменшення кількості надійних об'єктів для інвестування;
- збільшення випадків страхового шахрайства.

3. Проблеми фондового ринку:

- обмежена кількість ліквідних фінансових інструментів;
- низька капіталізація ринку;
- недостатня прозорість операцій;
- відсутність ефективних механізмів захисту інвесторів.

16 Підсумовуючи вищезазначене щодо проблем розвитку ринку страхування життя в Україні, можна систематизувати основні виклики та перспективи розвитку галузі. Ключові проблеми, що стримують розвиток страхування життя, можна згрупувати за наступними напрямками:

1. Економічні: низька платоспроможність населення; складна економічна ситуація, посилена військовим станом; неефективне податкове стимулювання учасників ринку; обмежені можливості для інвестиційної діяльності.

2. Інституційні: недосконала законодавча база; домінування іноземних страхових компаній; відтік капіталу за межі держави; недостатня державна підтримка галузі.

3. Соціально-психологічні: низький рівень страхової культури населення; недовіра до страхових компаній; негативний історичний досвід.

4. Тіньові аспекти: страхове шахрайство; схеми фіктивного перестрахування; легалізація незаконних доходів через страховий ринок.

5. Технологічні: повільне впровадження цифрових інновацій; обмежене використання сучасних страхових інструментів; недостатній розвиток онлайн-каналів продажу.

3.2. Напрями вдосконалення страхування життя в Україні з урахуванням міжнародного досвіду

На основі проведеного аналізу сучасного стану ринку страхування життя в Україні ми виділили низку системних проблем та окреслимо перспективні шляхи їх подолання. Для більш чіткого розуміння поточної ситуації та можливих напрямків розвитку, відобразимо виявлені проблеми та відповідні перспективи їх розвитку у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Ключові проблеми та перспективи розвитку ринку страхування життя в Україні

№	Проблеми	Перспективи розвитку
1.	Неефективність податкового стимулювання фізичних та юридичних осіб	Впровадження дієвих механізмів податкового заохочення для учасників ринку страхування життя
2.	Низька купівельна спроможність населення	Розробка доступних страхових продуктів з гнучкими умовами оплати
3.	Недостатній рівень страхової культури	Реалізація освітніх програм та інформаційних кампаній щодо підвищення страхової грамотності населення
4.	Обмежене використання цифрових технологій	Активне впровадження цифрових інновацій, зокрема онлайн-укладання договорів страхування
5.	Вузький перелік професій, охоплених обов'язковим страхуванням	Розширення переліку професій, що підлягають обов'язковому страхуванню життя
6.	Обмежений спектр страхових випадків	Запровадження обов'язкового страхування життя для військовослужбовців, медиків, волонтерів та учасників бойових дій

Примітка. Побудовано автором самостійно

Як видно з таблиці 3.1, серед ключових викликів, що стримують розвиток галузі страхування життя, варто відзначити недосконалість податкового законодавства, яке не створює достатніх стимулів для активного залучення як фізичних, так і юридичних осіб. В першу чергу, на нашу думку це посилюється загальним низьким рівнем платоспроможності населення та недостатньою обізнаністю громадян щодо переваг страхових продуктів.

Важливо відзначити досить цікавий досвід Великобританії, який стосується підвищення страхової грамотності населення через державну

програму фінансової освіти та інтеграцію відповідних курсів у шкільну програму. Також, у Швеції діє система обов'язкового страхування життя для всіх працюючих громадян через механізм колективних договорів, що забезпечує максимальне охоплення населення страховим захистом.

Ми вважаємо, що і особливої уваги заслуговує досвід Ізраїлю щодо страхування військовослужбовців та працівників небезпечних професій, що особливо актуально для України в сучасних умовах. В Ізраїлі діє комплексна система страхового захисту, яка включає як державні гарантії, так і додаткове добровільне страхування.

На наш погляд, для України впровадження кращих міжнародних практик має відбуватися з урахуванням національної специфіки та поточної соціально-економічної ситуації. Пріоритетними напрямками можуть стати:

- реформування системи податкового стимулювання за німецьким зразком;
- розвиток корпоративного страхування життя за американською моделлю;
- впровадження освітніх програм за прикладом Великобританії;
- розширення обов'язкового страхування за шведським досвідом;
- адаптація ізраїльської системи страхування військовослужбовців.

Також, в сучасних умовах особливого значення набуває цифрова трансформація галузі та розширення сфери обов'язкового страхування життя для визначених категорій громадян, що дозволить значно покращити якість страхових послуг та збільшити охоплення населення страховим захистом [36, с.127-128].

З метою комплексного аналізу проблематики ринку страхування життя в Україні, окремої уваги заслуговує дослідження чинників, пов'язаних з тіньовою економікою та протиправними діями у страховій сфері (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Виклики тіньової економіки у сфері страхування життя та механізми протидії

№	Проблемні явища	Механізми протидії	Очікуваний результат
1.	Страхове шахрайство та	Впровадження автоматизованих систем виявлення шахрайства	Мінімізація випадків страхового шахрайства

	фальсифікація страхових випадків	Створення єдиної бази даних страхових випадків	та зниження фінансових втрат страховиків
		Посилення відповідальності за страхове шахрайство	
2.	Фіктивне перестрахування та виведення коштів	Запровадження додаткового нагляду за операціями перестрахування	Підвищення прозорості перестраховальних операцій та зменшення відтоку капіталу
		Встановлення чітких критеріїв оцінки надійності перестраховиків	
3.	Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом	Вдосконалення системи фінансового моніторингу	Зменшення використання страхових компаній для відмивання коштів
		Посилення вимог до перевірки джерел походження коштів	
		Впровадження ризик-орієнтованого підходу у надгляді	

Примітка. Побудовано автором самостійно

Аналізуючи табл. 3.2, на нашу думку, важливим є відзначити, що для ефективної протидії зазначеним негативним явищам пропонується впровадження комплексної системи заходів:

1. Посилення контролю за діяльністю страхових компаній:

- впровадження системи раннього попередження проблем у діяльності страховиків;
- регулярний моніторинг фінансових показників та оцінка платоспроможності;
- проведення стрес-тестування страхових компаній.

2. Вдосконалення системи моніторингу підозрілих операцій:

- розробка та впровадження автоматизованих систем виявлення нетипових транзакцій;
- створення єдиної інформаційної бази даних про підозрілі операції;
- налагодження ефективної взаємодії між регуляторами фінансового ринку.

3. Запровадження ефективніших механізмів перевірки страхових випадків:

- створення централізованої бази даних страхових випадків;
- впровадження сучасних технологій для оцінки збитків;
- розвиток інституту незалежних експертів-оцінювачів.

4. Підвищення відповідальності за страхове шахрайство:

- перегляд системи санкцій за порушення страхового законодавства;
- запровадження кримінальної відповідальності за масштабне страхове шахрайство;
- посилення координації між правоохоронними органами та страховими компаніями.

Звернемо увагу на те, що міжнародний досвід свідчить, що ефективна протидія тіньовим схемам у страхуванні можлива лише за умови системного підходу та координації зусиль усіх учасників ринку. Зокрема, у США та країнах ЄС діють спеціалізовані підрозділи з протидії страховому шахрайству, які використовують сучасні технології аналізу даних для виявлення підозрілих операцій.

Реалізація запропонованих заходів дозволить значно підвищити прозорість ринку страхування життя, знизити рівень шахрайства та зміцнити довіру населення до страхових компаній. На нашу думку, запропоновані заходи сприятимуть сталому розвитку галузі та посиленню її ролі у системі соціального захисту населення України.

В умовах військового стану страховий ринок України зазнає значних викликів, що потребують системного підходу до їх вирішення. Аналізуючи міжнародний досвід подолання кризових ситуацій у страховому секторі, можна виділити низку ефективних механізмів, які доцільно адаптувати до українських реалій.

Зокрема, досвід Ізраїлю демонструє ефективність державної програми перестраховування військових ризиків, яка забезпечує додаткові гарантії для страховиків та страхувальників. У цій країні діє спеціальний державний фонд компенсації збитків від військових дій, що дозволяє страховим компаніям продовжувати діяльність навіть в умовах підвищених ризиків.

У Хорватії під час військового конфлікту 1991-1995 років було впроваджено спеціальні механізми підтримки страхового сектору, включаючи податкові пільги та спрощені процедури формування резервів. Такі механізми

дозволили зберегти стабільність страхового ринку та забезпечити безперервність страхового захисту населення.

Ми вважаємо, що для подолання поточних проблем в Україні необхідно реалізувати наступне:

1. Розробити державні програми підтримки страхового сектору:

- створення спеціального фонду гарантування страхових виплат за прикладом Ізраїлю;
- впровадження механізмів державного перестрахування військових ризиків;
- надання податкових пільг страховикам, що працюють у зонах підвищеного ризику.

2. Удосконалення інвестиційної діяльності:

- розширення можливостей інвестування в державні цінні папери;
- створення механізмів захисту інвестицій від військових ризиків;
- стимулювання інвестицій у проекти відновлення економіки.

3. Покращення системи управління ризиками:

- впровадження сучасних методів оцінки військових ризиків, використовуючи досвід країн НАТО;
- розвиток цифрових технологій моніторингу та аналізу ризиків;
- посилення вимог до формування страхових резервів з урахуванням підвищених ризиків.

Цікавим також є досвід Великобританії, де після терористичних актів було створено спеціальний пул перестрахування терористичних ризиків «Pool Re». Подібна модель могла б бути адаптована в Україні для перестрахування військових ризиків.

Реалізація запропонованих заходів з урахуванням успішного міжнародного досвіду дозволить підвищити стійкість страхового ринку в умовах військового стану та забезпечити надійний страховий захист для населення і бізнесу. Особливу увагу слід приділити розробці нових страхових продуктів,

адаптованих до поточних умов, та впровадженню механізмів державної підтримки страхового сектору.

Важливим аспектом є також розвиток співпраці з міжнародними перестраховиками та залучення технічної допомоги від міжнародних організацій для модернізації системи управління ризиками та підвищення ефективності роботи страхового сектору в умовах військового стану.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку ринок страхування життя в Україні стикається з низкою системних проблем, серед яких: неефективність податкового стимулювання, низька купівельна спроможність населення, недостатній рівень страхової культури, обмежене використання цифрових технологій та вузький перелік професій, охоплених обов'язковим страхуванням.

Вивчення міжнародного досвіду провідних країн світу дозволило визначити ефективні механізми вирішення цих проблем:

- впровадження податкових пільг для довгострокового страхування життя (досвід Німеччини та Франції);
- розвиток корпоративних програм страхування як частини соціального пакету (практика США);
- реалізація державних програм підвищення фінансової грамотності населення (досвід Великобританії);
- впровадження обов'язкового страхування життя через систему колективних договорів (модель Швеції);
- розвиток комплексної системи страхування військовослужбовців (досвід Ізраїлю).

Комплексна реалізація запропонованих заходів з урахуванням успішного міжнародного досвіду дозволить:

1. Підвищити ефективність функціонування ринку страхування життя.
2. Посилити його роль у системі соціального захисту населення.
3. Забезпечити стійкий розвиток галузі навіть в умовах підвищених ризиків.
4. Збільшити рівень охоплення населення страховим захистом.

5. Підвищити довіру до страхових компаній.

Таким чином, модернізація ринку страхування життя в Україні має відбуватися з урахуванням кращих світових практик, але з обов'язковою адаптацією до національної специфіки та поточної соціально-економічної ситуації. Вдале удосконалення дозволить створити ефективну систему страхового захисту, здатну забезпечити фінансову безпеку громадян та сприяти економічному розвитку держави.

ВИСНОВКИ

1. У результаті проведеного дослідження страхування життя встановлено його сутність, функції та економічний характер як важливого елемента фінансової та соціально-економічної системи. Доведено, що страхування життя є комплексним фінансовим інструментом, який поєднує в собі функції захисту від ризиків і механізм довгострокових заощаджень. Вона забезпечує матеріальну стабільність застрахованих осіб та їх сімей, виступаючи важливою складовою системи соціального захисту.

2. Фінансова природа страхування життя характеризується довгостроковістю умов страхування, складною системою розрахунків і необхідністю ефективного управління страховими резервами, що також відображає соціальну спрямованість цього виду страхування, що сприяє підвищенню рівня соціального захисту населення.

3. Було відзначено, що вплив страхування життя на економіку виражається в кількох напрямках, насамперед у забезпеченні соціального захисту, формуванні довгострокових інвестиційних ресурсів, розвитку фінансового ринку та загальної економічної стабільності суспільства.

4. Досліджена класифікація страхування життя є важливим інструментом задоволення специфічних потреб різних категорій населення. Основними видами є страхування на випадок смерті, страхування кредитного позичальника, ануїтети та інші. Європейські стандарти, такі як Директива 2002/83/ЕС, сприяють розвитку сучасних страхових послуг та гармонізації з міжнародними вимогами.

5. Страхування життя функціонує як важливий фінансовий інструмент, який не тільки забезпечує індивідуальний захист, але й сприяє економічному розвитку країни шляхом ефективного управління фінансовими ресурсами та сприяння соціальній стабільності.

6. Досліджено сучасний стану розвитку страхування життя України та виявлено, що у період 2022-2023 років спостерігається зменшення кількості

укладених договорів страхування життя на 13% через складну безпекову ситуацію та зниження купівельної спроможності населення. Проте значну кількість договорів було збережено, що свідчить про стабільний рівень довіри населення до інструментів страхування.

7. Кількість страхових компаній з 2020 по 2024 рік скоротилася на 51,4% під впливом регуляторних вимог НБУ, злиття та макроекономічних факторів (COVID-19 та військова агресія). Консолідація підвищує стійкість і фінансову стабільність ринку. В свою чергу, страхування життя займає 24% страхового ринку України, поступаючись лише медичному страхуванню (55%), що свідчить про зростаюче значення особистого захисту населення за ризиків війни. Також, п'ять найбільших компаній контролюють 86% ринку, що свідчить про високу концентрацію. При цьому сума премії у 2024 році зросла на 15% до 2,5 млрд грн. У першій половині 2024 року страхові виплати зросли на 24% порівняно з попереднім роком і досягли 2 млрд. грн. Рівень виплат 37% свідчить про збалансований розвиток ринку.

8. Визначено, що такі лідери ринку, як «МЕТЛАЙФ», «PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ» та «ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ» демонструють стабільне зростання активів та капіталізації, що свідчить про їх фінансову стійкість навіть в умовах кризи.

9. Вивчення міжнародного досвіду дозволило визначити ефективні механізми вирішення вищезазначених проблем: податкові пільги для довгострокового страхування; розвиток корпоративного страхування; державні програми фінансової грамотності; система колективних договорів страхування; комплексне страхування військовослужбовців.

10. Доведено, що в умовах військового стану необхідно: створити державні програми підтримки страхового сектору; розробити механізми гарантування інвестицій; вдосконалити систему управління військовими ризиками; розширити співпрацю з міжнародними перестраховиками.

11. Реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність ринку страхування життя, посилити його роль у системі

соціального захисту населення та забезпечити стійкий розвиток галузі навіть в умовах підвищених ризиків. При цьому модернізація має відбуватися з урахуванням кращих світових практик, але з обов'язковою адаптацією до національних особливостей та поточної соціально-економічної ситуації.